

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน*

LEGAL MEASURES FOR THE PROTECTION OF SUSPECTS' RIGHT TO BE INFORMED OF CRIMINAL CHARGES DURING THE INVESTIGATION STAGE

ชินสุมน ณ นคร^{1*}, นวพร สืบเสาะ¹, สุดาภรณ์ กิจกุลนำชัย²

Chunsumon Na Nakorn^{1*}, Nawaphorn Sueabsoa¹, Sudabhorn Khitkhulnamchai²

¹คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

¹Faculty of Law, Sripatum University, Bangkok, Thailand

²คณะรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Public Administration, Siam Technology College, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: chunsumon.na@spu.ac.th

*Tel: 098-628-9269

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน 2) เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศ และ 3) เสนอแนวทางพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิดังกล่าว การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร ศึกษาข้อมูลจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ คำพิพากษาของศาล ตำรา บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงเปรียบเทียบ ผลการวิจัยพบว่า 1) กฎหมายไทยรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหา แต่ยังมีขาดหลักเกณฑ์ที่กำหนดรายละเอียดและมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหาให้ชัดเจน โดยเฉพาะความครบถ้วนและเข้าใจได้ของข้อเท็จจริง พฤติการณ์ และฐานความผิด ส่งผลให้การปฏิบัติของพนักงานสอบสวนแตกต่างกัน และอาจกระทบต่อสิทธิในการเตรียมการต่อสู้คดีและสิทธิในการมีทนายความ 2) ต่างประเทศและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศกำหนดให้การแจ้งข้อกล่าวหาต้องมีรายละเอียดเพียงพอ ชัดเจน เข้าใจง่าย และตรวจสอบได้ พร้อมมีกลไกควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ และ 3) ไทยควรกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหาให้ชัดเจน กำหนดสาระสำคัญและวิธีการแจ้งที่เหมาะสม รวมทั้งมีกลไกตรวจสอบและเยียวยาเมื่อมีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้อง และสามารถใช้อำนาจทางกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การรับรองสิทธิตามกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์และกลไกที่ชัดเจนเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา, การรับทราบข้อกล่าวหา, มาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา, กระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย, กฎหมายเปรียบเทียบ

Abstract

This research aimed to: 1) examine legal problems concerning the protection of suspects' rights to be informed of the charges during the investigation stage; 2) compare legal measures in Thailand with those of foreign countries; and 3) propose guidelines for developing legal measures to protect such rights. This qualitative research employed documentary research methodology. Data were collected from the Constitution of the Kingdom of Thailand, the Criminal Procedure Code, relevant laws, international human rights principles, court judgments, textbooks, academic articles, and related research. The data were analyzed using content analysis and comparative analysis. The findings revealed that: 1) Thai law recognizes suspects' rights to be informed of the charges; however, it lacks clear criteria and standards concerning the details and manner of informing suspects of the charges, particularly regarding the completeness and comprehensibility of the facts, circumstances, and legal basis of the charges. This results in differences in the practices of inquiry officials and may affect suspects' rights to prepare their defense and to have legal counsel. 2) Foreign countries and international human rights standards require that charges be communicated in sufficient detail, clearly, understandably, and in a verifiable manner, together with mechanisms for controlling and reviewing the exercise of official powers. 3) Thailand should establish clear criteria and standards for informing suspects of charges, specify essential elements and appropriate procedures for notification, and provide mechanisms for review and remedies where charges are incomplete or unclear, so that suspects can properly understand their rights and obligations and effectively and fairly exercise their legal rights. The findings indicate that merely recognizing rights under the law is insufficient. Clear rules and effective mechanisms are necessary to ensure that the protection of suspects' rights is genuinely realized in practice.

Keywords: Protection of Suspects' Rights, Notification of Charges, Standards for Notification of Charges, Due Process of Law, Comparative Law

บทนำ

สิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาเป็นหลักประกันพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีความสำคัญต่อการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม โดยผู้ต้องหาควรได้รับข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาอย่างเพียงพอที่จะเข้าใจว่าตนถูกกล่าวหาว่ากระทำการใด ในเวลา สถานที่ หรือ พฤติการณ์ใด และเป็นความผิดตามกฎหมายใด เพื่อให้สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการให้การ ปรีกษานายความ เตรียมพยานหลักฐาน และใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างเหมาะสม อันเป็นสาระสำคัญของหลักกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย (Due Process of Law) และหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair Trials, 2018); (Ashworth, A., 2015) ทั้งนี้ การรับทราบข้อกล่าวหาอย่างครบถ้วนและชัดเจนจึงหมายถึงการที่ผู้ต้องหาได้รับข้อมูลที่เพียงพอ ชัดเจน และเข้าใจได้เกี่ยวกับลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหา รวมถึงข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งการกระทำ และ ฐานความผิดในระดับที่ทำให้สามารถใช้อำนาจในการป้องกันตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในระดับสากล สิทธิในการ ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาได้รับการรับรองไว้ในข้อ 14 วรรค 3 (a) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและ สิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ซึ่งกำหนดให้บุคคลที่ถูก กล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาต้องได้รับแจ้งถึงลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหาโดยพลันด้วยภาษาที่เข้าใจได้ เพื่อให้สามารถเตรียมการต่อสู้คดีได้อย่างเหมาะสม (United Nations, 1966) นอกจากนี้ ข้อ 6 วรรค 3 (a) ของ

อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Parliament & Council of the European Union, 2012) ยังบัญญัติรับรองหลักการเดียวกัน โดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้ให้ความสำคัญกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถเข้าใจและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Trechsel, S., 2005)

สำหรับประเทศไทย การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้รับการรับรองทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 ซึ่งกำหนดหลักการคุ้มครองบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 มาตรา 83 มาตรา 84 และมาตรา 134 ตลอดจนบทบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่แจ้งสิทธิและข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดและข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องแจ้งแก่ผู้ต้องหาไว้ในหลายมาตรา แต่บทบัญญัติดังกล่าวกระจายอยู่ในกฎหมายหลายส่วนและอาจก่อให้เกิดความแตกต่างในการตีความและการปฏิบัติ โดยเฉพาะในประเด็นเนื้อหา วิธีการ และระดับความละเอียดของข้อมูลที่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาเข้าใจอย่างเพียงพอ (คณิต ณ นคร, 2563)

ปัญหาจึงมีได้จากการไม่มีกฎหมายกำหนดสิทธิหรือรายละเอียดที่ต้องแจ้งแก่ผู้ต้องหา หากแต่อยู่ที่การทำให้หลักเกณฑ์ดังกล่าวเกิดมาตรฐานเดียวกันในการปฏิบัติจริง การแจ้งข้อกล่าวหาในบางกรณีอาจเน้นเพียงการระบุฐานความผิดหรือบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยรายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งคดี หรือองค์ประกอบความผิดอาจมีความแตกต่างกันตามแนวทางปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ส่งผลให้ผู้ต้องหาอาจเข้าใจข้อกล่าวหาได้ไม่เท่าเทียมกัน และอาจกระทบต่อความสามารถในการให้การ ปรีक्षाทนายความ หรือรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน อันเกี่ยวข้องกับหลักความเสมอภาคของคู่ความ (Equality of Arms) และหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Fair Trials, 2018) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายสิทธิมนุษยชนสากล (Jackson, J. D. & Summers, S. J., 2012) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่ามีการกำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาและสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาให้มีความชัดเจนและเพียงพอ รวมทั้งมีกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจในชั้นสอบสวน ซึ่งสะท้อนความสำคัญของการทำให้สิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหาเกิดผลในทางปฏิบัติ (Cape, E. et al., 2010) ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการศึกษาจึงอยู่ที่การพิจารณาว่าหลักเกณฑ์ที่กระจายอยู่ในกฎหมายไทยสามารถทำให้ผู้ต้องหาได้รับทราบข้อกล่าวหาอย่างครบถ้วน ชัดเจน และเข้าใจได้ในระดับเดียวกันหรือไม่ ตลอดจนควรมีกลไกหรือแนวทางใดที่จะช่วยลดความแตกต่างในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนสอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชน

บทความวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน โดยวิเคราะห์แนวคิด หลักการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางพัฒนากฎหมายและมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม อันจะช่วยยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนของไทยกับของต่างประเทศ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาและวิเคราะห์แนวคิด หลักการ ทฤษฎี บทบัญญัติของกฎหมาย และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเชิงเปรียบเทียบ และสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย

1. รูปแบบของการวิจัยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เนื่องจากเป็นการศึกษาประเด็นทางกฎหมายที่มุ่งวิเคราะห์บทบัญญัติหลักกฎหมาย แนวคิด ทฤษฎี และมาตรการทางกฎหมายทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

2. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยคัดเลือกเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือ ความสมบูรณ์ และมีเนื้อหาโดยตรงหรือเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ประกอบด้วย หนังสือ ตำราทางกฎหมาย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย รายงานการศึกษาของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ คำพิพากษาศาลฎีกา คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหา ตลอดจนกฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน

สำหรับกฎหมายต่างประเทศ ผู้วิจัยเลือกศึกษากฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยกำหนดประเทศที่ศึกษาให้ครอบคลุมทั้งระบบกฎหมาย Common Law และ Civil Law และเป็นประเทศที่มีพัฒนาการด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและหลักกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล เพื่อให้สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังศึกษากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) และอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Parliament & Council of the European Union, 2012)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยศึกษาสาระสำคัญของบทบัญญัติกฎหมาย หลักกฎหมาย แนวคิด ทฤษฎี คำพิพากษาศาลฎีกา คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนของประเทศไทย (Krippendorff, K., 2019) จากนั้นใช้วิธีการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบเพื่อเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ในประเด็นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรฐานในการแจ้งข้อกล่าวหา การรับรองสิทธิของผู้ต้องหา และกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยนำผลการเปรียบเทียบมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และความเหมาะสมของแต่ละระบบกฎหมาย แล้วจึงสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยให้สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ผลการวิจัย

มาตรการทางกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน พบว่า การรับทราบข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้สิทธิในการต่อสู้คดี การให้การ การรวบรวมพยานหลักฐาน การแต่งตั้งทนายความ และการใช้สิทธิอื่นที่กฎหมายรับรองไว้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายไทยจะบัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เมื่อพิจารณาถึงรายละเอียดของบทบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ พบว่ายังมีช่องว่างทางกฎหมายและข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไม่เป็นไปตามหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

ประการแรกปัญหาความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาและแจ้งสิทธิต่าง ๆ ก่อนเริ่มการสอบสวน แต่กฎหมายมิได้กำหนดองค์ประกอบหรือรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหาว่าจะต้องประกอบด้วยข้อมูลใดบ้าง เช่น ข้อเท็จจริงแห่งคดี พฤติการณ์การกระทำความผิด เวลา สถานที่ วิธีการกระทำ หรือองค์ประกอบของความผิดที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหา ส่งผลให้การตีความและการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่หรือแต่ละคดี โดยบางกรณีมีการแจ้งเพียงฐานความผิดหรือมาตรากฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ได้อธิบายข้อเท็จจริงของคดีอย่างเพียงพอ ทำให้ผู้ต้องหาไม่สามารถเข้าใจสาระสำคัญของข้อกล่าวหาได้อย่างครบถ้วน อันเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิในการต่อสู้คดีและขัดต่อหลักการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาอย่างเพียงพอ (Right to be Informed of the Accusation)

ประการที่สองปัญหาการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนที่ไม่มีมาตรฐานเดียวกัน กฎหมายไทยเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจในการแจ้งข้อกล่าวหาโดยไม่มีหลักเกณฑ์หรือแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐาน ส่งผลให้การแจ้งข้อกล่าวหาในแต่ละคดีมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านรายละเอียดของข้อกล่าวหา วิธีการอธิบายสิทธิ และการตรวจสอบว่าผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหาหรือไม่ ผู้ต้องหาบางรายได้รับการอธิบายข้อกล่าวหาอย่างละเอียด ขณะที่บางรายได้รับเพียงการอ่านข้อความในบันทึกการแจ้งข้อกล่าวหาให้ฟังโดยไม่มีการอธิบายความหมายของข้อกฎหมายหรือพฤติการณ์แห่งคดี ความแตกต่างดังกล่าวก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิและกระทบต่อหลักความเสมอภาคในการบังคับใช้กฎหมาย

ประการที่สาม ปัญหาการรับรู้และความเข้าใจของผู้ต้องหาต่อข้อกล่าวหา แม้ผู้ต้องหาจะลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหาในเอกสารทางราชการ แต่การลงลายมือชื่อดังกล่าวมิได้หมายความว่าผู้ต้องหาเข้าใจสาระสำคัญของข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในกรณีผู้ต้องหาที่มีระดับการศึกษาต่ำ เป็นผู้สูงอายุ เป็นชาวต่างชาติ หรือมีข้อจำกัดด้านภาษาและการสื่อสาร ซึ่งอาจไม่สามารถเข้าใจศัพท์กฎหมายหรือเนื้อหาของข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ประกอบกับกฎหมายไทยยังมิได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องตรวจสอบหรือยืนยันว่าผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง จึงทำให้การรับทราบข้อกล่าวหาในหลายกรณีเป็นเพียงการปฏิบัติตามขั้นตอนทางเอกสาร มากกว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ ปัญหาการเข้าถึงทนายความและการใช้สิทธิในการต่อสู้คดีก่อนการสอบสวน แม้กฎหมายไทยจะรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความ แต่ในทางปฏิบัติผู้ต้องหาจำนวนมากยังไม่ได้รับโอกาสปรึกษาทนายความก่อนการสอบสวน หรือไม่ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของตนอย่างเพียงพอ ส่งผลให้การตัดสินใจให้การ

หรือปฏิเสธข้อกล่าวหาเกิดขึ้นโดยปราศจากคำแนะนำทางกฎหมาย ซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิในการป้องกันตนเอง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะในคดีที่มีความซับซ้อนหรือมีอัตราโทษสูง

ประการที่ห้า ปัญหาการขาดกลไกตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการแจ้งข้อกล่าวหา กฎหมายไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดผลทางกฎหมายโดยชัดแจ้งในกรณีที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหาไม่ครบถ้วน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งยังไม่มีระบบตรวจสอบคุณภาพของการแจ้งข้อกล่าวหาโดยองค์กรอิสระหรือหน่วยงานกำกับดูแล ส่งผลให้หากมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ผู้ต้องหาต้องไปใช้สิทธิร้องเรียนหรือโต้แย้งในชั้นศาลภายหลัง ซึ่งเป็นการเยียวยาที่เกิดขึ้นเมื่อความเสียหายได้เกิดขึ้นแล้ว มิใช่การคุ้มครองสิทธิตั้งแต่ต้นทางในชั้นสอบสวน

ประการที่หก ปัญหาการไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ หลักการตามข้อ 14 วรรค 3 (a) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) กำหนดให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาต้องได้รับแจ้งถึงลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหาโดยพลันและด้วยภาษาที่เข้าใจได้ เพื่อให้สามารถจัดเตรียมการต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม กฎหมายไทยยังมิได้กำหนดรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหาให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าวอย่างครบถ้วน ทั้งยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้การแจ้งข้อกล่าวหาต้องใช้ภาษาที่เหมาะสมกับระดับความเข้าใจของผู้ต้องหา หรือกำหนดให้จัดทำล่ามและเอกสารแปลอย่างเป็นระบบในกรณีผู้ต้องหาเป็นชาวต่างชาติหรือผู้ที่มีความบกพร่องด้านการสื่อสาร

ประการที่เจ็ด ปัญหาผลกระทบต่อความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เมื่อผู้ต้องหาไม่ได้รับแจ้งข้อกล่าวหาอย่างครบถ้วนและชัดเจน ย่อมส่งผลกระทบต่อตรงต่อการใช้สิทธิในการให้การ การรวบรวมพยานหลักฐาน การวางแผนการต่อสู้คดี และการขอความช่วยเหลือจากทนายความ ตลอดจนกระทบต่อหลักความเสมอภาคของคู่ความ (Equality of Arms) และหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ทำให้ผู้ต้องหาเสียเปรียบในการดำเนินคดีตั้งแต่ขั้นสอบสวน และอาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการดำเนินคดีที่ไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่า ปัญหาของมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนของประเทศไทยมิได้เกิดจากการไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายรองรับสิทธิของผู้ต้องหา หากแต่เกิดจากการที่กฎหมายยังขาดหลักเกณฑ์ที่กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับเนื้อหา วิธีการ และกระบวนการแจ้งข้อกล่าวหาอย่างชัดเจน รวมทั้งยังขาดกลไกกำกับดูแลและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดความแตกต่างในทางปฏิบัติและยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ควรมีการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนให้มีความชัดเจน โปร่งใส และเป็นธรรมยิ่งขึ้น

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนของไทยกับกฎหมายต่างประเทศ พบว่า ประเทศไทยและประเทศที่ศึกษาให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในฐานะสิทธิขั้นพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละประเทศมีรูปแบบ วิธีการ และกลไกในการคุ้มครองสิทธิแตกต่างกัน ทั้งในด้านรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหา การรับรองสิทธิในการมีทนายความ การใช้ล่าม การกำหนดผลทางกฎหมายเมื่อเจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิ และกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งสะท้อนถึงระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในแต่ละระบบกฎหมาย (United Nations, 1966) ซึ่งผู้เขียนสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเทศไทย มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิต่าง ๆ ก่อนเริ่มสอบสวน อย่างไรก็ตาม กฎหมายมิได้กำหนดองค์ประกอบหรือรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหาไว้อย่าง

ชัดเจน เช่น การระบุข้อเท็จจริงแห่งคดี พฤติการณ์การกระทำความผิด หรือรายละเอียดของพยานหลักฐานเบื้องต้น ส่งผลให้การปฏิบัติของพนักงานสอบสวนแตกต่างกันในแต่ละคดี อีกทั้งยังไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดผลทางกฎหมายโดยตรงในกรณีที่มีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ครบถ้วนหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่และการวินิจฉัยของศาลเป็นสำคัญ

2. สหราชอาณาจักร ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มจับกุม โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตาม Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) และ Codes of Practice ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งเหตุแห่งการจับกุม ข้อกล่าวหา สิทธิในการปรึกษาทนายความ สิทธิในการแจ้งบุคคลใกล้ชิด และสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือด้านภาษา การแจ้งข้อกล่าวหาจะต้องใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาเข้าใจสาระสำคัญของข้อกล่าวหา หากเจ้าหน้าที่ฝ่าฝืนขั้นตอนดังกล่าว ศาลอาจไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนหรือพิจารณาว่าการดำเนินคดีไม่เป็นธรรม

3. สหรัฐอเมริกา มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาผ่านบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะบทแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ห้า (Fifth Amendment) และครั้งที่หก (Sixth Amendment) รวมทั้งหลักคำพิพากษา *Miranda v. Arizona* (1966) ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาก่อนการซักถาม ได้แก่ สิทธิที่จะไม่ให้การ สิทธิในการมีทนายความ และการแจ้งว่าคำให้การสามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในศาลได้ หากเจ้าหน้าที่ละเลยการแจ้งสิทธิ คำให้การที่ได้มาจะไม่สามารถนำมารับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ หลักการดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองผู้ต้องหาและควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ

4. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาไว้ใน German Code of Criminal Procedure (Strafprozessordnung: StPO) โดยกำหนดให้ผู้ต้องหาต้องได้รับแจ้งรายละเอียดของข้อกล่าวหา ข้อเท็จจริงแห่งคดี และสิทธิต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการสอบสวน รวมถึงสิทธิในการปรึกษาทนายความ สิทธิในการไม่ให้การ และสิทธิในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี กฎหมายยังให้ความสำคัญกับหลักสัดส่วน (Principle of Proportionality) และหลักความเป็นธรรมในการดำเนินคดี โดยศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการดำเนินการสอบสวนอย่างเข้มงวด

5. สาธารณรัฐฝรั่งเศส ใช้ระบบกฎหมายที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ภายใต้ Code de procédure pénale โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการได้รับล่าม สิทธิในการเข้าถึงเอกสารบางส่วนของคดี และสิทธิในการไม่ให้การ ทั้งยังมีผู้พิพากษาไตสวน (Juge d'instruction) ทำหน้าที่กำกับตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวนในคดีสำคัญ ส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามีความเป็นอิสระจากฝ่ายสอบสวนมากกว่าหลายประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบทั้งห้าประเทศ พบว่าประเทศไทยมีจุดเด่นคือการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเช่นเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ยังมีข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดมาตรฐานเกี่ยวกับรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหา การไม่มีหลักเกณฑ์บังคับให้ตรวจสอบว่าผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหาจริง การขาดบทลงโทษหรือผลทางกฎหมายเมื่อเจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิ และการขาดกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจที่เป็นอิสระ ส่งผลให้ระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนยังด้อยกว่าระบบกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งต่างกำหนดมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหาอย่างชัดเจนและมีกลไกเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน

ประเด็นเปรียบเทียบ	ประเทศไทย	สหราชอาณาจักร	สหรัฐอเมริกา	เยอรมนี	ฝรั่งเศส
กฎหมายหลัก	รัฐธรรมนูญ 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE)	U.S. Constitution และ Miranda v. Arizona	German Code of Criminal Procedure (StPO)	Code de procédure pénale
การแจ้งข้อกล่าวหา	ก่อนสอบสวน แต่ไม่กำหนดรายละเอียดที่ชัดเจน	ต้องแจ้งข้อกล่าวหาอย่างชัดเจนและเข้าใจง่าย	แจ้งสิทธิและข้อกล่าวหาก่อนการซักถาม	แจ้งข้อกล่าวหาและข้อเท็จจริงแห่งคดีอย่างละเอียด	แจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดของคดีอย่างครบถ้วน
สิทธิในการมีทนายความ	รับรองตามกฎหมาย	รับรองตั้งแต่เริ่มจับกุม	รับรองตามรัฐธรรมนูญ	รับรองทันทีเมื่อเริ่มสอบสวน	รับรองและสามารถปรึกษาทนายได้ก่อนสอบสวน
สิทธิในการไม่ให้การ	รับรอง	รับรอง	รับรองอย่างชัดเจนตาม Miranda Warning	รับรอง	รับรอง
การใช้ล่อ	มีบทบัญญัติรองรับ แต่การปฏิบัติยังไม่เป็นมาตรฐาน	มีระบบล่อและเอกสารแปล	มีล่อเมื่อจำเป็น	มีล่อตามกฎหมาย	มีล่อและเอกสารแปลอย่างเป็นทางการ
การตรวจสอบว่าผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหา	ไม่มีกฎหมายกำหนดโดยตรง	เจ้าหน้าที่ต้องอธิบายจนเข้าใจ	มีการตรวจสอบก่อนการสอบปากคำ	กำหนดให้แจ้งอย่างเข้าใจได้	เน้นการอธิบายสิทธิอย่างละเอียด
ผลทางกฎหมายเมื่อเจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิ	ไม่กำหนดไว้โดยตรง	ศาลอาจตัดพยานหลักฐาน	คำให้การอาจรับฟังไม่ได้	ศาลตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย	ศาลสามารถเพิกถอนการดำเนินคดีที่ไม่ชอบ
กลไกควบคุมการใช้อำนาจ	ส่วนใหญ่เป็นการตรวจสอบภายหลัง	ศาลและ Codes of Practice	ศาลและหลัก Exclusionary Rule	ศาลกำกับกระบวนการสอบสวน	ผู้พิพากษาไต่สวนและศาล
ระดับการคุ้มครองสิทธิ	ปานกลาง	สูง	สูงมาก	สูง	สูงมาก

ผลการสังเคราะห์จากการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า ประเทศที่ศึกษาทั้ง 4 ประเทศมีลักษณะร่วมกัน คือ 1) กำหนดรายละเอียดของการแจ้งข้อกล่าวหาไว้อย่างชัดเจน 2) รับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ 3) มีมาตรการตรวจสอบว่าผู้ต้องหาเข้าใจข้อกล่าวหาอย่างแท้จริง 4) กำหนดผลทางกฎหมายเมื่อเจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา และ 5) มีกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพ ขณะที่ประเทศไทยยังมีช่องว่างในทั้งห้าประเด็นดังกล่าว จึงควรนำหลักการและแนวปฏิบัติของประเทศเหล่านี้มาปรับใช้

ในการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

3. แนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหา ในชั้นสอบสวน พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพิจารณาจากปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและผลการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่ายังมีช่องว่างของกฎหมายไทยหลายประการ ทั้งในด้านความชัดเจนของบทบัญญัติ มาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา การคุ้มครองสิทธิในชั้นสอบสวน และกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวน ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นไปตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม (Fair Trials, 2018) และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมาย ดังต่อไปนี้

ปัญหาสำคัญของกฎหมายไทยคือการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดองค์ประกอบของการแจ้งข้อกล่าวหาไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจแตกต่างกันในแต่ละคดี ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยกำหนดให้การแจ้งข้อกล่าวหาต้องประกอบด้วยสาระสำคัญอย่างน้อย ได้แก่ 1) ข้อเท็จจริงแห่งคดี 2) พฤติการณ์แห่งการกระทำความผิด 3) วัน เวลา และสถานที่เกิดเหตุ 4) องค์ประกอบความผิดที่ถูกกล่าวหา 5) บทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ 6) สิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดี ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจข้อกล่าวหาได้อย่างครบถ้วนและเตรียมการใช้สิทธิตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กำหนดให้การแจ้งข้อกล่าวหาเป็นไปด้วยภาษาที่ผู้ต้องหาสามารถเข้าใจได้ ผู้ต้องหาหลายรายไม่สามารถเข้าใจข้อกล่าวหาได้อย่างแท้จริง แม้จะลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหาแล้วก็ตาม เนื่องจากการใช้ศัพท์ทางกฎหมายหรือการอธิบายที่ซับซ้อน ดังนั้น กฎหมายควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่อธิบายข้อกล่าวหาและสิทธิของผู้ต้องหาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับระดับการศึกษา อายุ และสภาพของผู้ต้องหา รวมทั้งต้องจัดให้มีล่ามหรือผู้แปลในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นชาวต่างชาติ ผู้พิการทางการได้ยิน หรือบุคคลที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เพื่อให้การรับทราบข้อกล่าวหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มิใช่เป็นเพียงการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายเท่านั้น

3. กำหนดให้ผู้ต้องหาที่มีสิทธิปรึกษาทนายความก่อนการแจ้งข้อกล่าวหาและก่อนการสอบสวน กฎหมายไทยรับรองสิทธิในการมีทนายความ แต่ในทางปฏิบัติผู้ต้องหาหลายรายยังไม่ได้มีโอกาสปรึกษาทนายความก่อนเริ่มการสอบสวน ผู้วิจัยเห็นว่าควรแก้ไขกฎหมายให้กำหนดอย่างชัดเจนว่า ก่อนการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิในการมีทนายความ และต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้ปรึกษาทนายความภายในระยะเวลาที่เหมาะสม เว้นแต่ผู้ต้องหาจะสละสิทธิโดยสมัครใจ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้สิทธิของผู้ต้องหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายตามมาตรฐานสากล

4. กำหนดให้มีการบันทึกภาพและเสียงในขั้นตอนการแจ้งข้อกล่าวหา หลายประเทศนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้างความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ดังนั้น ประเทศไทยควรกำหนดให้มีการบันทึกภาพและเสียงตลอดกระบวนการแจ้งข้อกล่าวหาและการสอบสวน เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการตรวจสอบว่าพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิต่าง ๆ ครบถ้วนหรือไม่ รวมทั้งใช้เป็นหลักฐานในการคุ้มครองทั้งผู้ต้องหาและเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีที่เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่

5. กำหนดผลทางกฎหมายเมื่อมีการละเมิดสิทธิในการรับทราบข้อกล่าวหา กฎหมายไทยยังไม่ได้กำหนดผลทางกฎหมายที่ชัดเจนในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่แจ้งข้อกล่าวหาหรือแจ้งไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยจึงเห็นว่า

ควรกำหนดบทบัญญัติให้ชัดเจนว่า หากการแจ้งข้อกล่าวหาไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด การสอบสวนหรือคำให้การที่ได้มาภายหลังอาจไม่สามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ หรือศาลอาจใช้ดุลพินิจตัดพยานหลักฐานดังกล่าว เช่นเดียวกับหลัก Exclusionary Rule ของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

6. จัดทำแนวปฏิบัติมาตรฐาน (Standard Operating Procedure: SOP) สำหรับพนักงานสอบสวน ควรมีการจัดทำแนวปฏิบัติมาตรฐานเกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา โดยกำหนดขั้นตอน วิธีการ และรายการตรวจสอบ (Checklist) ที่พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการก่อนเริ่มสอบสวน เพื่อให้การปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ลดการใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกัน และเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

7. พัฒนาศักยภาพของพนักงานสอบสวนด้านสิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของพนักงานสอบสวน ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน หลักนิติธรรม หลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม จิตวิทยาการสื่อสาร และจริยธรรมของผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการนำหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

8. จัดตั้งกลไกกำกับดูแลและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน การตรวจสอบการแจ้งข้อกล่าวหาในประเทศไทยยังเป็นการตรวจสอบภายหลังเมื่อคดีเข้าสู่ชั้นศาล ส่งผลให้การเยียวยาไม่สามารถป้องกันการละเมิดสิทธิได้ตั้งแต่ต้น ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการพัฒนากลไกกำกับดูแลภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกลไกตรวจสอบจากภายนอก โดยกำหนดระบบรับเรื่องร้องเรียน การตรวจสอบข้อเท็จจริง และการติดตามผลการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดมาตรการทางวินัยและความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา

9. ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ควรปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับข้อ 14 วรรค 3 (a) โดยกำหนดให้ผู้ต้องหาต้องได้รับแจ้งลักษณะและเหตุแห่งข้อกล่าวหาโดยพลัน ด้วยภาษาที่เข้าใจได้ และได้รับโอกาสอย่างเพียงพอในการเตรียมการต่อสู้คดี รวมทั้งนำหลักปฏิบัติที่ดีของประเทศที่ศึกษา เช่น หลัก Miranda Warning ของสหรัฐอเมริกา หลักการตาม Police and Criminal Evidence Act 1984 ของสหราชอาณาจักร และระบบการกำกับดูแลการสอบสวนของเยอรมนีและฝรั่งเศสมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

จากผลการศึกษาทั้งหมด ผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนควรดำเนินการอย่างบูรณาการ ทั้งในด้านการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมาย การกำหนดมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา การรับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความ การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความโปร่งใส การกำหนดผลทางกฎหมายในกรณีที่เจ้าหน้าที่ละเมิดสิทธิ การพัฒนาศักยภาพของพนักงานสอบสวน และการจัดตั้งกลไกกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการบังคับใช้กฎหมายที่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญนำมาอภิปราย ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน พบว่า มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนของประเทศไทยได้รับการรับรองทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการแจ้งสิทธิ การแจ้งรายละเอียดแห่งการกระทำความผิด และการแจ้งข้อกล่าวหา ซึ่งกระจายอยู่ในหลายมาตรา เช่น มาตรา 7/1 มาตรา 83 มาตรา 84 และมาตรา 134 ดังนั้น ปัญหาจึงมิใช่การไม่มีกฎหมายกำหนดสิทธิหรือรายละเอียดที่ต้องแจ้งแก่ผู้ต้องหา แต่เป็นปัญหาด้านความชัดเจนของมาตรฐานในการนำบทบัญญัติดังกล่าวไปปฏิบัติ โดยเฉพาะ ความครบถ้วน ความชัดเจน และความเข้าใจได้ของข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งคดี และฐานความผิด ที่แจ้งแก่ผู้ต้องหา ซึ่งอาจทำให้การปฏิบัติของพนักงานสอบสวนมีความแตกต่างกันในแต่ละคดี และกระทบต่อ ความสามารถของผู้ต้องหาในการเตรียมการต่อสู้คดี การปรึกษาทนายความ และการใช้สิทธิตามกฎหมาย ประเด็น ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Ashworth, A. ที่เห็นว่าสิทธิในการได้รับแจ้งข้อกล่าวหาเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลัก Due Process of Law เนื่องจากผู้ถูกกล่าวหาจะสามารถใช้สิทธิในการป้องกันตนเองได้ก็ต่อเมื่อได้รับ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาอย่างครบถ้วนและชัดเจน (Ashworth, A., 2015) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Trechsel, S. ที่อธิบายว่า การแจ้งข้อกล่าวหาจะต้องมีรายละเอียดเพียงพอที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถเตรียมการต่อสู้คดีได้ อย่างมีประสิทธิภาพ มิใช่เป็นเพียงการแจ้งฐานความผิดหรือบทกฎหมายเท่านั้น (Trechsel, S., 2005) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานของ คณิต ณ นคร ที่เสนอว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนถือเป็นหลักประกัน สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และหากผู้ต้องหาไม่ได้รับทราบข้อกล่าวหาอย่างครบถ้วน ย่อมกระทบ ต่อการใช้สิทธิตามกฎหมายและความเป็นธรรมในการดำเนินคดี (คณิต ณ นคร, 2563) ดังนั้น ปัญหาทางกฎหมาย ที่พบจึงควรพิจารณาในลักษณะของ “ช่องว่างด้านมาตรฐานและการปฏิบัติ” มากกว่าการกล่าวว่าการกฎหมายไทย ไม่มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา โดยแม้บทบัญญัติหลายมาตราจะกำหนดรายละเอียดที่เกี่ยวข้องไว้แล้ว แต่ยังมีประเด็นว่าข้อมูลดังกล่าวควรได้รับการแจ้งในระดับใดจึงจะถือว่าเพียงพอต่อการทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจข้อ กล่าวหาและสามารถใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างแท้จริง

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อ กล่าวหาในชั้นสอบสวนของไทยกับกฎหมายต่างประเทศ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของ ประเทศไทยกับกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่าประเทศที่ศึกษาได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหาและการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไว้อย่าง เป็นระบบ โดยให้ความสำคัญกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาในลักษณะที่เพียงพอและเข้าใจได้ รวมถึง การรับรองสิทธิในการมีทนายความและสิทธิที่จะไม่ให้การ ตลอดจนมีกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ และมาตรการรองรับกรณีที่มีการละเมิดสิทธิ เมื่อพิจารณาในส่วนของประเทศไทย มิได้หมายความว่าไม่มีกฎหมาย กำหนดรายละเอียดดังกล่าว เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการ แจ้งสิทธิและข้อกล่าวหาไว้ในหลายมาตราแล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบในเชิงระบบพบว่า บทบัญญัติของ ไทยกระจายอยู่ในกฎหมายหลายมาตรา และยังมีประเด็นเกี่ยวกับความเป็นมาตรฐานเดียวกันในการนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะระดับความละเอียดของข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่เจ้าหน้าที่ควรอธิบายแก่ผู้ต้องหา เพื่อให้สามารถ เข้าใจสาระสำคัญของข้อกล่าวหาและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ งานของ Cape, E. et al. ซึ่งศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในประเทศยุโรป และพบว่าประสิทธิภาพของการ คุ้มครองสิทธิขึ้นอยู่กับสิทธิในการเข้าถึงทนายความ การแจ้งข้อกล่าวหาที่ชัดเจน และการมีกลไกกำกับ ควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ (Cape, E. et al., 2010) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ Jackson, J. D. & Summers, S. J. ที่เสนอว่าหลักความเสมอภาคของคู่ความ (Equality of Arms) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ต้องหา ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหาและพยานหลักฐานอย่างเพียงพอ เพื่อให้สามารถเตรียมการต่อสู้คดีได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันผลการศึกษายังสอดคล้องกับหลักการตามข้อ 14 วรรค 3 (a) ของกติการะหว่าง ประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องได้รับแจ้งถึงลักษณะและ เหตุแห่งข้อกล่าวหาโดยพลันและด้วยภาษาที่เข้าใจได้ (Jackson, J. D. & Summers, S. J., 2012) จึงอาจกล่าวได้

ว่า จุดแตกต่างสำคัญระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่นำมาเปรียบเทียบมิใช่การมีหรือไม่มีบทบัญญัติรับรองสิทธิ แต่เป็นเรื่องของโครงสร้างของหลักเกณฑ์ ความชัดเจนของมาตรฐานการปฏิบัติ และกลไกที่จะทำให้การแจ้งข้อกล่าวหา มีมาตรฐานเดียวกันและสามารถตรวจสอบได้

3. แนวทางในการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหา ในชั้นสอบสวน พบว่า การพัฒนามาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยควรมุ่งปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ให้มีความชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกันมากขึ้น มากกว่าการบัญญัติสิทธิขึ้นใหม่ทั้งหมด โดยควรกำหนดแนวทางหรือมาตรฐานกลางเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องแจ้งแก่ผู้ต้องหา โดยเฉพาะข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งคดี ฐานความผิด และสิทธิที่เกี่ยวข้อง กำหนดให้ผู้ต้องหาสามารถปรึกษานายความก่อนการสอบสวน จัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงในขั้นตอนสำคัญของการดำเนินคดีตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด และพัฒนากลไกตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน รวมทั้งกำหนดมาตรการเยียวยาที่เหมาะสมเมื่อการแจ้งข้อกล่าวหาไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ เพื่อให้บทบัญญัติที่มีอยู่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ที่เห็นว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน ควบคู่กับการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย (United Nations Office on Drugs and Crime, 2014) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ European Union Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings ซึ่งกำหนดให้ผู้ต้องหาต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับข้อกล่าวหา สิทธิของตน และข้อมูลที่จำเป็นต่อการต่อสู้คดีอย่างครบถ้วนตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (European Parliament & Council of the European Union, 2012) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ Fair Trials ที่เสนอว่าการกำหนดมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา การรับรองสิทธิในการเข้าถึงทนายความ และการกำหนดมาตรการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (Fair Trials, 2018)

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบใหม่ของการวิจัยนี้คือ การเสนอ รูปแบบการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนแบบบูรณาการ (Integrated Legal Protection Model for the Right to Be Informed of the Accusation) ซึ่งมีได้เป็นการสร้างสิทธิใหม่ที่กฎหมายไทยยังไม่เคยรับรอง แต่เป็นการสังเคราะห์และจัดระบบมาตรการที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายไทยร่วมกับผลจากการเปรียบเทียบกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส เพื่อให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องหาเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีมาตรฐานเดียวกันในทางปฏิบัติ

องค์ประกอบของรูปแบบการคุ้มครองสิทธิแบบบูรณาการประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ 1) การกำหนดมาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา ให้มีความชัดเจน ครบถ้วน และเข้าใจได้ โดยกำหนดสาระสำคัญของข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งคดี และฐานความผิดที่ผู้ต้องหาควรได้รับทราบ 2) การคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงทนายความ เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถขอคำปรึกษาและใช้สิทธิในการต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การจัดให้มีกลไกตรวจสอบและนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น การบันทึกภาพและเสียงในขั้นตอนสำคัญ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ได้ 4) การกำหนดมาตรการเยียวยา เมื่อการแจ้งข้อกล่าวหาไม่ครบถ้วน ไม่ชัดเจน หรือมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา และ 5) การพัฒนาศักยภาพของพนักงานสอบสวน ให้มีความรู้ความเข้าใจ และแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการแจ้งข้อกล่าวหา

สาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่นี้จึงอยู่ที่การเชื่อมโยง มิติกฎหมาย มิติการปฏิบัติ และมิติบุคลากรเข้าด้วยกัน โดยมุ่งแก้ปัญหาหลักที่การวิจัยค้นพบว่า กฎหมายไทยได้ให้การรับรองสิทธิและกำหนดรายละเอียดที่เกี่ยวข้องไว้แล้วในหลายมาตรา แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวกระจายอยู่ในบทบัญญัติหลายส่วน และยังมีช่องว่างในด้านการกำหนดมาตรฐานเดียวกันในการปฏิบัติ การตรวจสอบ และการเยียวยาเมื่อเกิดการละเมิดสิทธิ ดังนั้น รูปแบบดังกล่าวจึงเป็นข้อเสนอเพื่อทำให้สิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายสามารถเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการคุ้มครองสิทธิแบบบูรณาการดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนากฎหมายและแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน โดยมุ่งสร้างระบบการแจ้งข้อกล่าวหาที่มีความชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ และคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาอย่างรอบด้าน อันจะช่วยยกระดับการคุ้มครองสิทธิให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม หลักกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ และนำไปสู่ความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

ภาพที่ 1 โมเดลรูปแบบการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนแบบบูรณาการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน” สรุปได้ว่า ประเทศไทยมีการรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาและสิทธิที่เกี่ยวข้องไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหลายมาตรา เช่น มาตรา 7/1 มาตรา 83 มาตรา 84 และมาตรา 134 ดังนั้น ปัญหาสำคัญมิใช่การขาดการรับรองสิทธิ หากแต่เป็นการขาดมาตรฐานในการนำบทบัญญัติที่มีอยู่ไปปฏิบัติให้มีความชัดเจน ครบถ้วน และเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยเฉพาะการแจ้งข้อเท็จจริง พฤติการณ์แห่งคดี และฐานความผิดในระดับที่ทำให้ผู้ต้องหาเข้าใจสาระสำคัญของข้อกล่าวหาและสามารถเตรียมการต่อสู้คดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการเปรียบเทียบกฎหมายของสหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่าประเทศที่ศึกษามีการจัดวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิในการเข้าถึงทนายความ การใช้ภาษา การตรวจสอบการใช้อำนาจ และมาตรการเยียวยาไว้อย่างเป็นระบบ จึงควรมานำปรับใช้กับบริบทของประเทศไทยเพื่อพัฒนามาตรฐาน

การปฏิบัติ มิใช่การสร้างสิทธิใหม่ที่กฎหมายไทยมีอยู่แล้ว ทั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอให้กำหนดมาตรฐานกลางในการแจ้งข้อกล่าวหา จัดทำแนวปฏิบัติมาตรฐานสำหรับพนักงานสอบสวน ส่งเสริมการใช้สิทธิในการเข้าถึงทนายความ พัฒนาระบบการบันทึกภาพและเสียงและกลไกตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ กำหนดมาตรการเยียวยาและผลทางกฎหมาย เมื่อการแจ้งข้อกล่าวหาไม่เป็นไปตามมาตรฐาน พัฒนาระบบตรวจสอบคุณภาพการแจ้งข้อกล่าวหา และเพิ่มการฝึกอบรมพนักงานสอบสวนด้านสิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผลการวิจัยยังนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ คือ “แบบจำลองการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการรับทราบข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวนแบบบูรณาการ (Integrated Legal Protection Model for the Right to Be Informed of the Accusation)” ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ มาตรฐานการแจ้งข้อกล่าวหา การเข้าถึงทนายความและข้อมูลที่จำเป็น กลไกตรวจสอบและการใช้เทคโนโลยี มาตรการเยียวยา และการพัฒนาศักยภาพพนักงานสอบสวน โดยมุ่งเชื่อมโยงการรับรองสิทธิตามกฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิในทางปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ และในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการปฏิบัติจริงของพนักงานสอบสวน ศึกษาทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องต่อมาตรฐานที่เสนอ และทดลองใช้แบบจำลองในพื้นที่นำร่องเพื่อประเมินประสิทธิผลและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดับประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณิต ฒ นคร. (2563). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- Ashworth, A. (2015). *The criminal process: An evaluative study*. (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Cape, E. et al. (2010). *Effective criminal defence in Europe*. Cambridge: Intersentia.
- European Parliament & Council of the European Union. (2012). Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings. *Official Journal of the European Union*, 142(2012), 1-10.
- Fair Trials. (2018). *The practice of pre-trial detention: Monitoring alternatives and judicial decision-making*. London: Fair Trials International.
- Jackson, J. D. & Summers, S. J. (2012). *The internationalisation of criminal evidence: Beyond the common law and civil law traditions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krippendorff, K. (2019). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Trechsel, S. (2005). *Human rights in criminal proceedings*. Oxford: Oxford University Press.
- United Nations. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Retrieved August 26, 2026, from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2014). *Early access to legal aid in criminal justice processes: A handbook for policymakers and practitioners*. New York: United Nations.